

Postscriptum.

Psychologia międzykulturowa wobec inwazji na Ukrainę

Pierwsze wydanie podręcznika *Kulturowe ramy zachowań społecznych*, opublikowane w 2009 roku, zostało z dużym uznaniem przyjęte przez środowisko naukowe. Wkrótce po wydaniu publikacja otrzymała Nagrodę Teofrasta i tytuł najlepszej książki psychologicznej oraz nagrodę im. Władysława Witwickiego. Intensywny rozwój dyscypliny i przyrastająca liczba przeprowadzonych badań naukowych przyniosły potrzebę przygotowania zaktualizowanego i poszerzonego wydania podręcznika, które oddajemy do rąk Czytelników, licząc że spełni on pokładane nadzieje.

Struktura czternastu rozdziałów została utrzymana, a zmiany w ich kolejności mają znaczenie wyłącznie kompozycyjne. Ważniejsze, że nowy materiał stanowi 45% korpusu II wydania, powiększając objętość tomu. Nie są to jednak elementy, na które chciałbym zwrócić uwagę Czytelnika sięgającego po KRZS na półce księgarń bądź biblioteki.

Tym, co wydaje mi się szczególnie ważne w przypadku kategorii książek należących do nauk społecznych (a KRZS tu się mieści), jest relacja między ich zawartością a aktualnymi wydarzeniami świata społecznego, które dzieją się równoległe z procesem czytania.

Według mej pamięci, wydanie I nie było zbieżne czasowo z jakimiś szczególnymi wydarzeniami w świecie, do których by się odnosiło. Pod tym względem okoliczności historyczne wydania II są zasadniczo różne. Książka ukazuje się w dwa lata od nastania pandemii Covid-19, której liczba ofiar przekroczyła 6 milionów, zmieniając jednocześnie styl codziennego funkcjonowania całych społeczeństw. Nasze działania w pracy i poza nią przybrały postać *online*. Tego ludzkość uprzednio nie doświadczyła.

Gdy wydawać się mogło, że epidemia wygasa, w końcu lutego 2022 wybuchła wojna Rosji przeciw Ukrainie, jakiej, przynajmniej w Europie, nie znaliśmy od 1945 roku. Szok tych wydarzeń nasila się, gdy PWN wydaje kolejną edycję podręcznika psychologii międzykulturowej.

Piszę o tym dlatego, że w przypadku prac akademickich w naukach społecznych kontekst ich ukazania się może wpływać na sposób odczytania. Pragnę wspomnieć o dwóch zagadnieniach mogących ulec temu odmiennemu odczytaniu. Pierwsze wiąże się z badaniami międzykulturowymi, które wyraziście ukazują podobieństwa Polski i Rosji. *Jak to możliwe?* – zapyta zdziwiony, a nawet zaniepokojony Czytelnik, skoro pozycje obu krajów i ich obywateli są tak krańcowo różne: jedni są agresorami, a drudzy uruchamiają potencjał działań pomocowych na niespotykaną skalę? Książka stała się zamkniętą całością przed wybuchem wojny i odpowiedzi na to nurtujące pytanie Czytelnik w niej nie znajdzie. Ograniczmy się więc do lakonicznego stwierdzenia, że podobieństwo kulturowe Rosji i Ukrainy jest jeszcze większe, a nie uchroniło ono przed brutalnością noszącą znamiona ludobójstwa.

Drugie zagadnienie, zresztą nieodległe, to zaskoczenie związane ze skalą pomocowego zaangażowania Polaków przyjmujących uchodźców do domów, pod swój dach. Kontrastuje to wyraźnie z postawami rezerwy i niechęci wobec uchodźców z Bliskiego Wschodu w latach 2015–2016, a także w trakcie kryzysu na granicy polsko-białoruskiej pod koniec 2021 roku. *Skąd aż taka zmiana?* W zamkniętej książce nie ma odpowiedzi na to pytanie, ale zawiera ona materiał pozwalający na sformułowanie hipotez wyjaśniających. Orientacja humanistyczna, o której dużo w KRZS, jest potencjałem takich działań, wymagających jednak zaistnienia warunków uruchamiających. Te warunki wystąpiły w postaci paraleli do wydarzeń przeszłych tworzących zapis doświadczeń historycznych (np. powstańczych) Polaków.

Poza tymi odnośnikami to czasu realnego, który wyprzedził książkowy w punkcie startu, nowe wydanie KRZS jest systematycznym wykładem psychologii międzykulturowej. Tytułowe *ramy* to kulturowe mechanizmy różnorodnych zachowań i procesów psychicznych, znacznie wykraczających poza zakres psychologii społecznej. Książka ta promuje psychologię międzykulturową jako suwerenną dziedzinę wiedzy w rodzinie

Postscriptum. Psychologia międzykulturowa wobec inwazji na Ukrainę

nauk psychologicznych. Jest to pierwsza na naszym rynku książka polskiego autora, oparta na jego długoletnim doświadczeniu badawczym i dydaktycznym, i równie aktywnym udziale w międzynarodowym ruchu naukowym w obrębie tej dyscypliny.

Podręcznik realizuje dwie funkcje. Po pierwsze, przedstawia próby pomiaru i interpretacji kultur w języku psychologii. Po drugie, podejmuje problematykę kulturowych uwarunkowań jednostkowych procesów psychicznych (własnego ja, tożsamości) oraz dynamiki interakcji międzykulturowej.

Czytelnik znajdzie tu kompendium wiedzy na temat:

- Ekokulturowego modelu uwarunkowań psychiki i wpływu środowiska naturalnego na kształt życia zbiorowości jej zamieszkujących oraz na psychologiczne wyposażenie jednostek będących członkami tych społeczności.
- Psychologicznych wymiarów kultury poczynając od klasyków (Geert Hofstede), do bliższych nam czasowo kontynuatorów i krytyków (autorzy projektu GLOBE).
- Zagadnienia wartości jako atrybutów kultur w ujęciu Shaloma Schwartza oraz Ronalda Ingleharta.
- Epistemologicznych wymiarów kultury – atrybucji przyczynowych, społecznych aksjomatów oraz światopoglądów, a także kultury myślenia oraz różnic epistemologicznych w kulturach Wschodu i Zachodu.
- Tożsamości rodzajowej, kulturowej oraz problematyki stereotypów.
- Charakterystyki Polski na kulturowej mapie Europy, czynników kulturotwórczych oraz wewnętrznych podziałów kulturowych.
- Problematyki migracji i akulturacji – z nakreśleniem historii 200 lat polskiego wychodźstwa.
- Idei wielokulturowości i etnorelatywizmu oraz ich realizacji w polityce społecznej i działalności edukacyjnej.

Ze względu na to, że relacjonowane badania nader często dotyczą światów kulturowych odległych od doświadczeń polskiego Czytelnika, intencją autora było przekazanie wiedzy za pomocą barwnego, przystępnego języka, okraszonego przykładami i ilustracjami kulturowej różnorodności ludzkości.